

Стварање дигиталне историје – студија случаја: пројекат Дорова побуна

УДК: 930.85:004.9

САЖЕТАК: Дигитална историја, као део дигиталне хуманистике, пружа могућности истраживачима и студентима историје да стварају корпус знања дигиталне историје и да доприносе његовом бржем расту. Овај рад описује и тумачи примењени, нетеоријски, многострани, мултимедијални, потпуно дигитални пример стварања дигиталне хуманистике у коме је учествовао угледан тим научника и библиотечког особља (стручног и помоћног). Главна тема и организациони принцип јесте догађај који се одвио 1842. године у Северној Америци, а познат је под називом Дорова побуна (енгл. Dorr Rebellion). Студија случаја пружа увид у прилагодљиви модел за друге историјске теме, друге тимове (за истраживаче у високом образовању или друге), дати су убедљиви разлози за овај пројекат, као и за друге пројекте, дат је опис организације и напретка пројекта и предности пројекта насталих на основу сарадње. Будући да је реч о примењеном моделу, избегнута је дискусија о месту овог пројекта и његовим посебним везама са актуелном академском дебатом о вредности дигиталне хуманистике и дигиталне историје насупрот вредности традиционалнијих хуманистичких наука и историје, а нагласак је стављен на практична упутства за стварање дигиталних, историјских, истраживачких ресурса путем сарадње.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: дигитална хуманистика, дигитална историја, стварање дигиталног знања, библиотечко особље, сарадња, дигитално библиотечко издаваштво, мултимедијална историја, дигитално истраживање.

ДАТУМ ПРИЈЕМА РАДА:
ДАТУМ ПРИХВАТАЊА РАДА:

4. фебруар 2014.
1. април 2014.

Д. Расел Бејли

drbailey@providence.edu

Колеџ Провиденс

Са енглеској превела:

Јелена Митровић

1. Увод

Библиотеке, информациони центри и институције знања широм света већ две деценије пролазе кроз експоненцијалне, каткад тектонске промене. Међу тим променама су 1) неумитна еволуција од физичког ка дигиталном и 2) оно што је у средишту овог рада: скорашња промена улоге од физичког репозиторијума за истраживање, заснованог на штампаним материјалима, до улоге стварања дигиталног

знања. Као део ове друге промене, многе библиотеке, информациони центри и институције знања постали су значајан, понекад и главни део процеса стварања дигиталне хуманистике (Bartscherer, et al 2011; Deegan, et al 2012; Hirsch 2012; Jones 2014; Schnapp 2012), а стварање дигиталне историје је значајан део дигиталне хуманистике. Као што је указано насловом овог рада, примењене теме су и процес

(стварање) и производ (пројекат Дорова побуна као дигитална историја). У циљу стварања дигиталне историје, тим библиотеке колеџа Провиденс (енгл. Providence College) дигитализује историјске изворе и, заједно са изворно дигиталним материјалима, ствара колекције које су отворено доступне у складу са правилима отвореног приступа, који се могу динамички користити и којима се може руковати, а које се у ширем смислу означавају као дигитална хуманистика. Сарадња између историчара и библиотечких стручњака, попут сарадње приказане у овом раду, пружа снажне, утицајне механизме и моделе за стварање ресурса дигиталне хуманистике за учење, подучавање и истраживање.

Развојем светске мреже (енгл. World Wide Web) средином деведесетих година прошлог века започете су велике промене у академском окружењу и у већим и у мањим

високошколским библиотекама. Под утицајем снажног развоја који се креће према тачкој свеопштем скенирању, дигитализацији, OCR процесирању (енгл. optical character recognition – оптичко препознавање карактера), дигиталним репозиторијумима и алатима и ресурсима за обележавање (нарочито XML/TEI – проширивим језиком за обележавање који је у складу са Иницијативом за обележавање текста), сада се налазимо на врхунцу стварања дигиталног знања, што је Грегори Кејн са Универзитета Туфс назвао „дигиталном инкунабулом,¹ или колевком дигиталног истраживања, повезујући ово ново доба у настанку са зором великог издаваштва и дисеминације знања која је започела 31. децембра 1501. године. Овде ће бити говора о стварању дигиталне историје, о дигиталној хуманистици у доба раскидања с постојећом научном комуникацијом, како је то описао Клејтон М. Кристенсен.²

2. Дигитални раскиди с постојећом високошколском праксом

Прегледом истраживања (Warwick, et al 2007; Chassanoff 2013) и расправа о развоју академских библиотека у последњих 15 година и детаљним прегледом савремених токова и тема пронађених у бројним студијама,³ ствара се јасна слика будућности и стратешких праваца у високом школству и академским библиотекама: налазимо се усред раскида са доминантношћу физичке библиотеке (засноване на штампаним изворима) и крећемо се ка дигиталној (виртуелној) библиотеци истраживачких колекција (заснованој на такозваним облацима – енгл. cloud), нарочито у области истраживачког знања. Универзитети и академске библиотеке се брзо и стално развијају у дигиталном правцу, идући ка времену у коме ће дигитална, виртуелна библиотека (извори, услуге и простор) чинити већи део библиотеке него њен физички део. Премда такво виђење

можда изгледа нереално или неодрживо, треба узети у обзир раст упоредних непрофитних и профитних послова у последњих 15 година,⁴ који су настали и сазревали од 1998. године (када је настала и компанија Google), а који настављају да расту (видети Додатке и одабране отворене веб-изворе).

Као што су Ithaka S&R студије показале, у последњих 15 година научници су упознали са дигиталним окружењем: томе су допринели већа видљивост и присутност дигиталног посла, затим дигитално истраживање је превазишло оквире традиционалног универзитета, а рађање дигиталног универзитета омогућено је дигиталним технологијама.⁵ Протеклих 15 година високошколство се постепено помера према прихватању нових облика нетрадиционалног истраживања⁶ како би укључило изворно дигиталне, мултимедијалне, динамичне,

1 Crane, et al, 2006, увод.

2 Christensen, 1997, увод.

3 Нпр., Ithaka Strategy & Research's / S&R Faculty Survey, од 2000. надаље; The Horizon Report, од 2002. надаље.

4 Нпр., Google, iTunes, Amazon, eBay, EUROPEANA, the Digital Public Library of America, и бројни дигитални, виртуелни подухвати.

5 Нпр., Udacity, Coursera, iTunes University, Future Learn, Open Learn, MIT Open Courseware, edX, Academic Earth, Minerva Project и други.

6 Изван штампаног, високошколског, истраживања које спроводе професионална удружења, истраживања на која утичу велики издавачи.

облике истраживања повезане хипервезама ван традиционалних оквира.⁷ У протеклих 15 година сведоци смо непобитних доказа о сазревању дигиталног високог школства (Hayley 2012; Dougherty, et al 2013).

У ери дигиталне инкунабуле, високо школство и академске библиотеке и даље задржавају све суштинске ресурсе, услуге и простор својих традиционалних, физичких, додирљивих облика, али додају и неприметно интегришу

изванредне и стално растуће количине и варијације виртуелних и дигиталних ресурса, услуга и простора. Овај рад бележи, кроз пример студије случаја пројекта Дорова побуна, како једна колекција може да се дигитализује, да се угради у мултимедијалне и многостране ресурсе, да се објави у репозиторијуму отвореног приступа и да се даље шири као дигитална историја за дигитално учење, предавање и изучавање.

3. Шта је дигитална историја?

Шта је дигитална историја? Овде нудимо радну дефиницију⁸: дигитална историја је скуп активности од процеса до производа за дигитализоване и изворно дигиталне историјске податке, артефакте, датотеке, слике, аудио-записе, видео-записе, публикације итд. који служе академским радницима, интелектуалцима, истраживачима (почетницима или искуснима) везаним за учење, подучавање или истраживање, њиховим интелектуалним напорима у стварању производа и колекција (Schonfeld, et al 2012). Дигитални историчари доприносе и неприметно се уклапају у традиционалне штампане историјске изворе. Дигитална историја је на првом месту окружење, интегрални формат: дигитални и електронски, доступан увек и на било ком месту, повезан (хипервезама) и

унапређен и обележен XML/TEI-ом за стварање дигиталних семантичких етикета (на пример, личних имена, датума, локација, кључних речи или израза), које се онда могу користити, могуће их је повезати, интегрисати, трансформисати, пермутовати да би се добио многострани приступ и међусобна повезаност делова података (микроподатака са макроподацима) каква постоји, на пример, међу речима и изразима, мултимедијом, звуцима, облицима, бојама, географским локацијама те појмовима који су у текстовима у непосредној близини. Развијајући пројекат Дорова побуна, ми са колеца Провиденс смо осмислили и направили мали али суштински део којим смо допринели области дигиталне историје.

4. Модел као допуна области власничке дигиталне историје

Стварање дигиталне историје обухвата и процесе и производе. Процеси су свесно, изричито, стратешко праћење, проучавање, комуникација и сарадња са историчарима у њиховом истраживачком окружењу и њиховим радним токовима: укључивање како почетника и студената тако и искусних историчара, подржавање истраживања, прикупљање података и њихово складиштење, обрађивање до коначног производа, објављивање (у дигиталним репозиторијумима) и сарадња у планирању и организацији

конференција. Резултат стварања дигиталне историје су производи (као што је пројекат Дорова побуна) који су допуна власничким (купљеним) производима истраживачког знања,⁹ настали као резултат сарадње и објављени као дигитални ресурси, истраживачки веб-сајтови и наставни планови на вебу. Пројекат Дорова побуна је примењени модел тесне сарадње библиотечког особља и историчара ради стварања отворене (невласничке) дигиталне историје у високошколском окружењу.

⁷ Чланак, одељак, научна монографија, књига итд.

⁸ Прилагођено из TAPoR Lab докумената и Terras, et al, Introduction, излистано у наставку.

⁹ Нпр., *Eighteenth Century Collections Online, Nineteenth Century Collections Online, Early English Books Online, Electronic Enlightenment, Early American Imprints, Early American Newspapers.*

5. Библиотека колеца Провиденс као модел расадника

Библиотека колеца Провиденс и њен Одсек за услуге дигиталног издаваштва удружили су се са историчарима како би створили корисну и употребљиву колекцију дигиталне историје. Овај модел, као врста расадника за стварање дигиталног знања, приказује разноврсне могућности које су обично доступне током високог образовања. Коришћење платформи институционалних репозиторијума (у овом случају Be Press Digital Commons и Innovative Interfaces Content Pro), просечно и напредно познавања TEI модула, алата и елемената за тумачење (помоћу обележавања) оригиналних (примарних) ресурса и

стратегија сарадње високошколских библиотечких стручњака и историчара може да олакша, развије и одржи настојања као што је пројекат Дорова побуна. Да би такви пројекти били успешни, важно је да приликом стварања дигиталне историје буде испуњен један кључни предуслов: руковођење пројектом треба да обезбеди климу и окружење отворености, сарадње и подршке, као и да покаже спремност да се започне такав пројекат, да се прихвате ризици и приграби могућност промена. То утиче на искоришћавање могућности које нам се пружају.

6. Пројекат Дорова побуна

Дорова побуна из 1842. године односи се на покушај Томаса Вилсона Дора (енгл. Thomas Wilson Dorr) да обезбеди право гласа свим мушкарцима на Роуд Ајланду и сматра се веома значајним историјским догађајем за Роуд Ајланд и Сједињене Америчке Државе.¹⁰ Пројекат Дорова побуна започет је кроз разговоре са једним наставником са Катедре за историју колеца Провиденс (који се бави истраживањем Дора) ради утврђивања начина на који би истраживач могао да направи дигиталне образовне ресурсе историјских догађаја који су од локалног значаја за студенте колеца Провиденс, а имају и шири значај за целу отворену

научну заједницу на вебу. Пројекат је започео дискусијама унутар главне групе коју су чинили начелник Сервиса за дигитално издаваштво, директор Библиотеке и водећи научници како би се одредило „ко“, „шта“ и „како“ треба да ради у оквиру пројекта. Пројекат је привукао многе људе и институције са истим интересовањима: три локална универзитета (колеџ Провиденс, Универзитет Браун и Школу за дизајн Роуд Ајланда), локално Историјско удружење Роуд Ајланда, као и локалне научнике, друге научнике из САД, али и шире.

10 Пројекат Дорова побуна из уредникових бележака за књигу Народни мученик (The People's Martyr): „На Роуд Ајланду је 1840. године, због колонијалног закона заосталог из седамнаестог века, право гласа земљопоседницима било ограничено, чиме је обесправљено 60% потенцијалних гласача. Безуспешни покушај Томаса Вилсона Дора да исправи ту ситуацију кроз уставну реформу коначно је довео до оружане побуне која је брзо угушена – и до строге казне за самог Дора. Ипак, ... Дорова побуна остаје кључан тренутак у америчкој историји током две деценије регионалне политике испуњене несугласицама која је довела до грађанског рата. Ова побуна је била једини револуционарни републикански тренутак у предратном периоду у коме је национални суверенитет сматран основом за промену или укидање неког облика владавине. Једнако је важно нагласити и то да је ова побуна утицала на исход важних избора широм северних држава почетком 40-их година деветнаестог века, те је наговестила разлаз у државној Демократској странци 1860. године [аутор] што побуну поставља у контекст државних догађања – нарочито на аболиционистички покрет. Док је Дор подржавао права Афроамериканца, већина делегата Народног устава подржавала је члан посвећен фаворизовању белаца како би осигурали прихватање предложеног додатка уставу, због чега су аболиционисти Фредерик Даглас, Паркер Пилсбери и Еби Кели дошли на Роуд Ајланд да протестују. У међувремену је Дорова идеологија националног суверенитета унела страх у редове политичара из јужних држава због потенцијалног подстицања робова на побуну...[открива] питања расе и пола и носи причу до 50-их година деветнаестог века када је Дорова идеологија трансформисана у познатији оквир националног суверенитета... показује како су прави циљеви и значај побуне много шири него што се мислило и обухватају наизглед супротстављене проблеме као што је национални суверенитет, борба против ропства, реформа закона о земљишту и државна права.”

7. Зачетак услуга дигиталног издаваштва

Члан наставног особља, историчар који се бави изучавањем Дорове побуне, затражио је помоћ приликом скенирања и дигитализације; желео је да учини корак према новом, дигиталном начину истраживања (Charut 2013). Одсек за услуге дигиталног издаваштва је на основу претходног пројекта у вези са специјалним колекцијама¹¹ развио прву фазу пројекта – документарни филм о Доровој побуни. Овај двадесетоминутни документарни филм је сниман девет месеци (од децембра 2010. до августа 2011); захтевао је минимална новчана средства јер су се користили постојећи библиотечки технички ресурси и особље), а водећи истраживачи (регионални, државни и међународни) водили су рачуна о научној прецизности и квалитету, главним медијским сликама и сценарију. Видео пружа концизан мултимедијални преглед Дорове побуне и у њега су укључени прегледно излагање дигитализоване историјске, географске и примарне слике докумената, као и драмско читање одређених историјских комуникација на чему су као волонтери били ангажовани драмски уметници и библиотечко особље. Кроз овакав видео преглед истраживач може да се упозна са Доровом побуном и разноврсним изворима дигиталне историје до које се може доћи везама са матичне веб-странице пројекта.

У току пројекта водило се рачуна о поштовању процедура и стандарда дигитализације,¹² да скенирање буде у високој резолуцији како би мултимедијални деривати били

задовољавајућег квалитета, прибављали су се бесплатни или јефтинији дигитални објекти, предност се давала сликама које су у отвореном приступу, водило се рачуна о адекватном складиштењу (на мрежи и прављењем сигурносних копија) користио се алат iMovie, који је бесплатно доступан на свим Apple Macintosh рачунарима. Што се тиче особља, ангажовани су само запослени у Одсеку за услуге дигиталног издаваштва и Библиотеци колеџа Провиденс, професионална глумица као нараторка (волонтерка), те регионални, државни и међународни научници.

Пројекат је доследно био усредсређен на основну веб-презентацију Дорове побуне, за чији су развој у току четири месеца била ангажована два члана особља Одсека за дигитално издаваштво са скраћеним радним временом. То је захтевало експериментисање са HTML-ом: CSS је коришћен за доследност у стиловима, као и PHP за будуће одржавање сервера, због уношења измена у (сликовној и видео) галерији. Прво представљање пројекта Дорова побуна састојало се из јавног приказивања документарног филма, представљања веб-странице пројекта, галерије (која је била уврштена у алат за дигиталне репозиторијуме Content Pro, заједно са одговарајућим метаподацима; галерија је укључивала текућу, трогодишњу обнову права на коришћење слика) и додатне истраживачке ресурсе. Сви наредни догађаји и активности у вези са пројектом Дорова побуна заснивају се на веб-презентацији пројекта.

8. Детаљи пројекта

Развијена су следећа проширивања пројекта која су додата првобитним компонентама колекције пројекта Дорова побуна:

1) Страница са истраживачким ресурсима (којима се може манипулисати): ова страница нуди линкове према галерији (фотографије и

видео-интервјуи), према два супротстављена устава (оригиналима који су представљени засебно и упоређени), више од 30 јединствених писама (оригинали и транскрипти обележени помоћу TEI), наставни планови за ученике од 13 до 17 година, и општи део сајта о пројекту

11 Нпр., John Greenleaf Whittier Collection of American Literature:

<http://library.providence.edu/spcol/exhibits/whittier/index.html>

и релевантни видео-интервјуи

<http://www.youtube.com/watch?v=zz9YytzSUGs&list=PL1E95661321EF470D&index=1>

<http://www.youtube.com/watch?v=Yxwa7Td-a4&list=PL1E95661321EF470D&index=2>

12 Стандарди засновани на National Archives & Record Administration/NARA – www.archives.gov.

(новости, референце, линкови према партнерима и догађајима).¹³

2) Креирали смо галерију слика и видео-снимака који пружају доказе и тумаче историју и историјски значај људи, места и догађаја.¹⁴ Неке слике добијене од истраживача и колекционара су јединствене и могуће их је видети само на овом сајту. Три видео-интервјуа са истраживачима у трајању од 10 до 20 минута воде до остатка ресурса у пројекту, што још више повезује индивидуалне компоненте како би истраживачи имали прилику за самосталније проучавање и како би боље разумели Дорову побуну и њен потенцијал за изучавање историјских догађаја у САД. Научници су користили видео-снимке и за промовисање пројекта Дорова побуну, његовог веб-сајта и свог текућег научног рада и производа тог рада.¹⁵

2а) Два различита устава Роуд Ајланда су написана и за њих се гласало: први, Устав о реду и закону, представљао је земљопоседнике, док је други, Народни устав, промовисао Дор како би права људи који нису поседовали земљу била узета у обзир. Оригини ова два устава представљени су као висококвалитетни дигитални артефакти, и то у облику који дозвољава да се сваким од текстова рукује (преглед, зумирање итд) или да се текстови међу собом упоређују, а све то прати научни документ у коме су изнети, члан по члан, детаљи о сличностима и разликама двају докумената¹⁶

Народни устав је могуће погледати и њиме управљати у оригиналном облику.¹⁷

Устав о реду и закону се такође може погледати и њиме се може управљати у оригиналном облику,¹⁸ а он се може прегледати уз Народни устав ради поређења.¹⁹ Историчари стручни за ову област дали су детаљно поређење ових устава, члан по члан.

3) Сакупили смо, транскрибовали и означили

у складу са ТЕИ стандардом више од 30 изабраних јединствених писама: њима су посвећене матична страна на којој се налазе писма²⁰ и стране за појединачна писма. Писма пружају увид у теме које су пратиле Дорову побуну из неколико углова, како са гледишта оних који су подржавали Дора, тако и са гледишта оних који су критиковали његова схватања и настојања.²¹

3а) Транскрипције – писма су транскрибовали научници тако да истраживачи сада имају приступ и оригиналима и тексту обележеном у складу са ТЕИ стандардом који је претражив и којим се може руковати.²²

3б) Претрага писама – писма је могуће претраживати према кључним речима, кључним изразима, као и према ТЕИ семантичким обележјима;²³ прегледање писама – понуђен је детаљан индекс писама уз алате за претраживање, чување, комбиновање као и Bookbag алат за сакупљање података.²⁴

4) Истраживање наставних планова за школе: ова три плана рада намењена су раду са ученицима узраста од 13 до 18 година и односе се на порекло Дорове побуне, као и на улогу полне и расне припадности. Истраживачи су ове планове осмислили са идејом да се они користе уз веб-презентацију пројекта и заједно са Доровим писмима и галеријом; као такви, планови рада су саставни део веб-презентације. Планови ученицима дају смернице како да читају одабрана писма, подстичу их да разговарају о својим утисцима, да доносе закључке и да одговарају на постављена питања. Наставни планови кроз одељак назван Проширивање лекције, нуде и предлоге како да се теме тих планова дубље истраже. Два додатна плана биће уврштена након финализације писама, а више њих у будућности.²⁵

13 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/index.html>

14 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/gallery.html>

15 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/video.html>

16 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/constitutions.html>

17 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/pcon.html>

18 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/locon.html>

19 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/comparison.html>

20 Cf. <http://library.providence.edu:8080/xtf/index.xml>

21 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/letters.html>, and

<http://library.providence.edu:8080/xtf/data/tei/bookreader/letter1/#page/1/mode/1up>

22 Cf. <http://library.providence.edu:8080/xtf/view?docId=tei/L0001.xml;query=&brand=default>

10. Последња запажања о пројекту

Где год је то могуће, изузетно је важно да се током стварања дигиталне историје кроз сарадњу олакша учешће и искусних истраживача и студената основних студија (углавном узраста од 18 до 24 године). Сви они би требало да директно раде са писмима и да истражују људе, места и догађаје који се у писмима спомињу и да кроз усмерено истраживање стварају додатне слојеве дигиталног знања за истраживаче чиме се проширује искуство читаоца. Тиме мислимо да корисници ових ТЕИ

текстуалних материјала имају могућност да манипулишу и управљају текстуалним елементима, а самим тим да их реформишу и редефинишу им значење и значај. Ови додатни слојеви знања су или уграђени или их је могуће позвати из другог дигиталног ТЕИ документа на захтев читаоца, и то превлачењем курсора миша или кликом на текст који је почетак хипервезе. Пројекат Дорова побуна представља допринос колеџа Провиденс растућој колекцији дигиталног знања.

11. Закључак

Док су науке (STEM*, геонауке, природне) одавно нашле место у оквиру е-науке, историја и друге хуманистичке науке, као и квалитативне друштвене науке остале су неповерљиве према преласку на дигитално, опирале су се плими дигиталног раскида с традиционалним, и веома лагано (први Дан дигиталне хуманистике прослављен је 2009. године) значајан број историчара и других хуманиста прихватио је појам и потенцијал дигиталне хуманистике, па и дигиталне историје. Они који су рано прихватили ове промене у Северној Америци, Великој Британији, Европи и у другим деловима света, увели су дигиталну хуманистику и дигиталну историју у широке научне кругове. Овај рад уводи обичног читаоца у модел стварања дигиталне историје и пружа увид у лако доступне структуре и

механизме за стварање дигиталне историје као допуне за традиционалније историјске структуре, засноване на штампаној грађи и механизме уобичајене за академске кругове у којима су првенствено заступљенији штампани извори. Дигитална историја употпуњава штампану историју и неприметно се интегрише с њом, а као резултат се добија повећана видљивост и олакшан приступ богатим ресурсима, како штампаним тако и дигиталним. Сарадња истраживача и библиотекара на колеџу Провиденс је продужетак сарадње започете на том колеџу 2006. године. Искуство стечено за време спровођења пројекта Дорова побуна, као и комплет дигиталних алата који су развијени за време његовог трајања отворено су доступни за нове истраживачке подухвате.

23 Cf. <http://library.providence.edu:8080/xtf/search>

24 Cf. <http://library.providence.edu:8080/xtf/search?browse-all=yes>

25 Cf. <http://library.providence.edu/dps/projects/dorr/lessonplans.html>

* Прим. прев. Акроним од science, technology, engineering, and mathematics – истраживања која су у вези са природним наукама, технологијом, инжењерством и математиком.

Литература

- Bartscherer, Thomas, and Roderick Coover, eds. 2011. *Switching Codes: Thinking Through Digital Technology in the Humanities and the Arts*. Chicago : University of Chicago Press.
- Chaput, Eric J. 2013. *The People's Martyr : Thomas Wilson Dorr and His 1842 Rhode Island Rebellion*. Lawrence, KS : University of Kansas Press.
- Christensen, Clayton M. 1997. *The Innovator's Dilemma*. Cambridge, MA : Harvard Business Review Press.
- Crane, Gregory, David Bamman, Lisa Cerrato, Alison Jones, David Mimno, Adrian Packel, David Sculley, and Gabriel Weaver. 2006. *Beyond Digital Incunabula: Modeling the Next Generation of Digital Libraries*. In *Proceedings Research and Advanced Technology for Digital Libraries, 10th European Conference, ECDL, Alicante, Spain, September 17-22, 2006*. 353-366. Berlin : Springer.
- Deegan, Marilyn, and Willard McCarty, eds. 2012. *Collaborative Research in the Digital Humanities*. Burlington : Ashgate.
- Dougherty, Jack, and Kristen Nawrotzki, eds. 2013. *Writing History in the Digital Age*. Ann Arbor : University of Michigan Press
- Hayley, N. Katherine. 2012. *How We Think: Digital Media and Contemporary Technogenesis*. Chicago : University of Chicago.
- Hirsch, Brett D., ed. 2012. *Digital Humanities Pedagogy : Practices, Principles and Politics*. Cambridge, UK : Open Book Publishers.
- Ithaka Strategy and Research Faculty Survey Series, 2000-2012, <http://www.sr.ithaka.org/research-publications/faculty-survey-series>.
- Jones, Steven E. 2014. *The Emergence of the Digital Humanities*. New York : Routledge.
- New Media Consortium Horizon Project Reports, 2002-2014. <http://www.nmc.org/horizon-project>.
- Schnapp, Jeffrey, Johanna Drucker, Anne Burdick, Peter Lunenfeld and Todd Presner. 2012. *Digital Humanities*. Cambridge, MA : The MIT Press.
- Schonfeld, Roger C., and Jennifer Rutner. 2012. *Supporting the Changing Research Practices of Historian*, <http://www.sr.ithaka.org/sites/default/files/reports/supporting-the-changing-research-practices-of-historians.pdf>.
- TAPoR Lab, University of Alberta. "How do you define Humanities Computing / Digital Humanities?", http://www.artsrn.ualberta.ca/taporwiki/index.php?title=Main_Page.
- Terras, Melissa, Julianne Nyhan and Edward Vanhoutte, eds. 2013. *Defining Digital Humanitie : a reader*. Burlington : Ashgate.
- Warwick, Claire, Melissa Terras, Paul Huntington and Nikoleta Pappa. 2007. *If You Build It Will They Come? : The LAIRAH Study, Quantifying the Use of Online Resources in the Arts and Humanities through Statistical Analysis of User Log Data, Literary and Linguistic Computing 23 (1): 85-102*.

Додаци

I. Одабрани извори из области истраживања дигиталне хуманистике и дигиталне историје.

Andrews, Judith and Derek G Law, eds. 2004. *Digital Libraries: Policy, Planning, and Practice*. Burlington, VT : Ashgate.

Berry, David M. 2012. *Understanding Digital Humanities* New York : Palgrave Macmillan.

Borgman, Christine L. 1999. *What are digital libraries? Competing visions*, *Information Processing & Management*, 35(3): 227-43.

Brockman, William S., Laura Neumann, Carole L. Palmer, and Tonya J. Tidline. 2001. *Scholarly Work in the Humanities and the Evolving Information Environment*. Washington, D.C.: Digital Library Federation, Council on Library and Information Resources.

Chowdhury, G.G. and Schubert Foo. 2012. *Digital Libraries and Information Access: Research Perspectives*. Chicago : Neal-Schuman Publishers.

Christensen, Clayton M. 1997. *The Innovator's Dilemma*. Cambridge, MA : Harvard Business Review Press.

Cohen, Daniel J. and Roy. Rosenzweig. 2006. *Digital History: a Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press.

Crane, Gregory, Brent Seales and Melissa Terras. 2009. *Cyberinfrastructure for Classical Philology, Digital Humanities Quarterly*, 3(1), http://discovery.ucl.ac.uk/171195/1/Terras_Cyberinfrastructure_for_Classical_Philology.pdf.

Бејли Р. „Стварање дигиталне историје – студија случаја: пројекат Дорова побуна”, научни рад, стр. 37-48

Darnton, Robert. 2009. *The Case for Books: Past, Present, and Future*. New York : PublicAffairs.

Gold, Matthew K., ed. 2012. *Debates in the Digital Humanities*. Minneapolis : University of Minnesota Press.

Kelly, T. Mills. 2013. *Teaching History in the Digital Age*. Ann Arbor : University of Michigan Press.

Lesk, Michael. 2004. *Understanding Digital Libraries*. Boston : Elsevier.

Rosenzweig, Roy. 2011. *Clio Wired: the Future of the Past in the Digital Age*. New York : Columbia University Press.

Thomas, Charles Franklin, ed. 2002. *Libraries, the Internet, and Scholarship: Tools And Trends Converging*. New York : Marcel Dekker.

Weller, Toni. 2013. *History in the Digital Age*. London : Routledge.

II. Одабрани извори у отвореном приступу из области дигиталне историје – ово су највећи, међународни, отворени веб-извори са јаком хуманистичком и историјском компонентом. Дигитални историчари могу пронаћи отворене моделе најбоље праксе, алате и скуп знања у којима могу добити информације и упутства за истраживања која су у вези са дигиталном историјом.

Alliance of Digital Humanities Organizations: <http://www.digitalhumanities.org/>

Alliance of Digital Humanities Organizations: <http://adho.org>

American Heritage Project: <http://sunsite.berkeley.edu/amher/>

American Memory Collection: <http://www.loc.gov/rr/mopic/ndlmps.html>

American Memory Project 1935-1940: <http://rs6.loc.gov/fsowhome.html>

American Memory Project: <http://memory.loc.gov/ammem/index.html>

Antologia della Letteratura Italiana: <http://www.crs4.it/HTML/Literature.html>

Art, Art History, Archaeology: <http://www.lib.umd.edu/guides/artinternet.html>

ARTFL Project, French: <http://artfl-project.uchicago.edu/>

Asia & Europe in Global Context: <http://www.asia-europe.uni-heidelberg.de/en/>

Association for Computational Linguistics: <http://www.aclweb.org/>

Association for Computers & the Humanities: <http://www.ach.org/>

Association for Literary & Linguistic Computing: <http://www.allc.org/>

ATHENA-European Cultural Networks : <http://www.athenaeurope.org/>

Athens Dialogues E-Journal: <http://athensdialogues.chs.harvard.edu/cgi-bin/WebObjects/athensdialogues.woa>

AWOL-Ancient World Online: <http://ancientworldonline.blogspot.com/>

Bamboo Project – Digital Humanities: <http://www.projectbamboo.org/>

Bardbox-Shakespeare & Online Video: <http://bardbox.wordpress.com/>

Blake's 1808 Paradise Lost: <http://www.pitt.edu/~ulin/Paradise/Blake1808.htm>

Blogging Shakespeare: <http://bloggingshakespeare.com/>

Brown University Women Writers Project: <http://www.wwp.brown.edu/>

Busk – Fresh Lit from Fresh Minds: original works of short fiction and poetry: <http://busklit.org/>

Cambridge Collections Online: http://cco.cambridge.org/public_home

Center for Digital Research in the Humanities: http://cdrh.unl.edu/projects/pages/interoperability_metadata.php

Center for Hellenic Studies - CHS: <http://chs.harvard.edu/wb/wa/default>

Center for History & New Media – George Mason Univ.: <http://chnm.gmu.edu/>

CenterNet Network of Digital Humanities: <http://digitalhumanities.org/centernet/>

ChronoZoom: <http://www.chronozoomproject.org/#/t55>

CHS Links: <http://chs.harvard.edu/wa/pageR?tn=ArticleWrapper&bdc=12&mn=1200>

CHS Publication: <http://chs.harvard.edu/wa/pageR?tn=ArticleWrapper&bdc=12&mn=1166>

Computing in the Humanities Working Papers: <http://www.chass.utoronto.ca/epc/chwp/>

Dante Gabriel Rossetti Archive: <http://www.rossettiarchive.org/>

DID Affiliate Repositories: <http://www.diggingintodata.org/Home/Repositories/tabid/167/Default.aspx>

Digging Into Data - DID: <http://www.diggingintodata.org/>

Digital Cultures Project: <http://dc-mrg.english.ucsb.edu/>

Digital Document Quarterly: <http://home.pacbell.net/hgladney/ddq.htm>

Digital History: <http://chnm.gmu.edu/digitalhistory/>

Digital Humanities – Undergraduate Symposium: <http://news.haverford.edu/blogs/rehumanities/>

Digital Humanities Now: <http://digitalhumanitiesnow.org/>

Digital Humanities Quarterly: <http://digitalhumanities.org/dhq/>

Digital Library Federation Aquifer: <http://www.diglib.org/aquifer/>

Digital Library Federation Digital Collections Registry: <http://dlf.grainger.uiuc.edu/DLFCollectionsRegistry/browse/>

Digital Soweto: <http://www.soweto76archive.org/>

Documenting the American South: <http://docsouth.unc.edu>

Early Americas Digital Archive: <http://www.mith2.umd.edu/eada/>

Einstein Archives: <http://www.alberteinstein.info/>

Electronic Shakespeare: <http://www.wfu.edu/~tedforrl/shakespeare/>

Electronic Text Center at UVA: <http://www2.lib.virginia.edu/digitalcuration/etext.html>

Electronic Text Centre, University of New Brunswick: <http://www.lib.unb.ca/Texts/>

Emily Dickinson Electronic Archives: <http://www.emilydickinson.org/>

English Short Title Catalog: advanced research in the humanities indexes works published in the British Isles and North America between 1473 and 1800 <http://estc.bl.uk/>

European Commission Portal: http://ec.europa.eu/atoz_en.htm

Europeana Portal: <http://www.europeana.eu/portal/>

Europeana Project: <http://version1.europeana.eu/web/europeana-project/>

Exploring & Collecting History Online – ECHO: <http://echo.gmu.edu/>

Finding Shakespeare: <http://findingshakespeare.co.uk/>

Five Colleges Project for Women's History & Education: <http://clio.fivecolleges.edu/>

Florida Heritage Collection: <http://susdl.fcla.edu/fh/>

Folger Shakespeare Library: <http://www.folger.edu/>

Global Shakespeare: <http://hyperstudio.mit.edu/projects/global-shakespeare/>

Grand Text Auto: <http://grandtextauto.org/>

Heritage West: http://www.bcr.org/dps/cdp/hw_search.html

History & New Media: <http://chnm.gmu.edu/essays-on-history-new-media/essays/>

History Cooperative: <http://www.historycooperative.org/>

History Matters: <http://historymatters.gmu.edu/>

Homer Multitext: <http://www.homermultitext.org/>

Hyperstudio-Digital Humanities at MIT: <http://hyperstudio.mit.edu/>

Hypertext Fiction Tracker: <http://www.english.ucsb.edu/faculty/ayliu/test/xml/tracker.html>

Hypertext Scholarship in American Studies: <http://chnm.gmu.edu/aq/>

Institute for Advanced Technology in the Humanities, UVA: <http://www.iath.virginia.edu/>

International Dunhuang Project: <http://idp.bl.uk/>

James Joyce Archives Online: <http://www.apieceofmonologue.com/2012/05/nli-james-joyce-manuscripts-online.html>

Jane Austen Fiction Manuscripts: <http://www.janeausten.ac.uk/index.html>

Journal of Digital Humanities: <http://journalofdigitalhumanities.org>

Kairos – Journal of Rhetoric, Technology & Pedagogy: <http://kairos.technorhetoric.net/>

Бејли Р. „Стварање дигиталне историје – студија случаја: пројекат Дорова побуна“, научни рад, стр. 37-48

- Luminarium: <http://www.luminarium.org/>
- Maine Memory: <http://www.mainememory.net/>
- Making of America, Cornell University: <http://dlxs2.library.cornell.edu/m/moa/>
- Making of America, University of Michigan: <http://quod.lib.umich.edu/m/moagrp/>
- Maryland Institute for Technology in the Humanities: <http://mith.umd.edu/>
- Milton & 17th Century Culture: <http://www.sc.edu/library/spcoll/britlit/milton/milton.html>
- Milton Podcasts: <http://www.christs.cam.ac.uk/milton400/paradiselost.htm>
- Milton's Works & Life, R.G.Siemens: <http://extra.shu.ac.uk/emls/iemls/postprint/CCM2Biblio.html>
- Milton-L Homepage: <https://facultystaff.richmond.edu/~creamer/milton/>
- MINERVA Europe: <http://www.minervaeurope.org/>
- MIT Shakespeare Project: <http://shakespeares.mit.edu/>
- Museo Galileo: <http://www.museogalileo.it/en/index.html>
- Nathaniel Hawthorne: <http://www.eldritchpress.org/nh/hawthorne.html>
- National Humanities Institute: <http://www.nhinet.org/>
- National Initiative for a Networked Cultural Heritage: <http://www.nyu.edu/its/humanities/ninchguide/>
- New York City History: www.nyc.gov/records
- Nineteenth Century Scholarship Online: <http://www.nines.org/>
- North Carolina Exploring Cultural Heritage Online: <http://www.ncecho.org/>
- Organization of American Historians: <http://www.oah.org/announce/links.html>
- Orlando Project: <http://www.ualberta.ca/ORLANDO/>
- Perseus Digital Library, Greek Literature in Translation: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>
- Philadelphia History: <http://www.phillyhistory.org/PhotoArchive/Home.aspx>
- Playing History: <http://playinghistory.org/>
- Retronaut Photographic Time Machine: <http://www.retronaut.com/>
- Romantic Chronology: <http://english.ucsb.edu:591/rchrono/>
- Romantic Circles: <http://www.rc.umd.edu/>
- Salem Witch Trials: Documentary Archive & Transcription: <http://etext.virginia.edu/salem/witchcraft/>
- ScholarPress: <http://scholarpress.net/>
- Scribe: <http://chnm.gmu.edu/tools/scribe/>
- Shakespeare at MIT: <http://shakespeare.mit.edu/>
- Shakespeare Electronic Archive: <http://shea.mit.edu/shakespeare/htdocs/main/index.htm>
- Shakespeare in Asia: <http://web.mit.edu/shakespeare/asia/>
- Shakespeare Plays: <http://www.theplays.org/>
- Shakespeare Quarterly: http://mediacommons.futureofthebook.org/mcpres/ ShakespeareQuarterly_NewMedia/
- Shakespeare Quartos Archive: <http://www.quartos.org/>
- Shakespeare's Staging: <http://shakespearestaging.berkeley.edu/>
- Shakespeare-First Four Folios: <http://digital.lib.muohio.edu/shakespeare/>
- SHANTI-Science-Humanities-Arts: <http://shanti.virginia.edu/>
- Society for Digital Humanities: <http://www.sdh-semi.org/>
- Stoa Consortium: <http://www.stoa.org/>
- TEAMS Middle English Text Series: <http://www.lib.rochester.edu/camelot/teams/tmsmenu.htm>
- Text Image Linking Environment: <http://mith.umd.edu/tile/>
- Text Mining: <http://chnm.gmu.edu/text-mining/>
- The Differences Slavery Made: <http://www2.vcdh.virginia.edu/AHR/>
- The English Collection: <http://www.engelsklenker.com/>
- The European Library: <http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/index.html>
- The Humanities & Technology –THATCamp: <http://thatcamp.org/>

Инфотека Год. 14, бр. 2, децембар 2013.

The Latin Library: <http://www.thelatinlibrary.com/>

Theatron: <http://www.theatron.org/>

Thomas MacGreevy Archive: <http://www.macgreevy.org/index.jsp>

Tri-Co Digital Humanities Consortium: <http://www.brynmawr.edu/tdh/>

Vectors – Journal of Culture & Technology in a Dynamic Vernacular: <http://www.vectorsjournal.org/>

Victorian Web: <http://www.victorianweb.org/>

Virginia Institute for Digital History: <http://www.vcdh.virginia.edu/index.php?page=VCDH>

Virtual Jamestown: <http://www.virtualjamestown.org/>

Visualizing China: <http://visualisingchina.net/#page=home>

Walt Whitman Archive: <http://www.whitmanarchive.org/>

William Blake Archive: <http://www.blakearchive.org/blake/>

World of Dante: <http://www.worldofdante.org/>